

9. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс ; пер. с англ. Н. Барышниковой. – М. : ЗАО “Олимп-Бизнес”, 2004. – 1008 с.
10. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: укр. контекст / С.И. Соколенко.– К. : Логос, 2002.– 646 с.
11. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко. – К. : Знання України, 2002. – 236 с.
12. Розпутенко І.В. Економічне зростання в Україні: проблеми і здобутки / І.В. Розпутенко.– К. : К.І.С., 2001. – 136 с.
13. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: в 3 т. / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженко, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка.– К. : Фенікс, 2007. – Т. 1: Економіка знань: модернізаційний проект України. – 544 с.
14. “Японское чудо” и советская экономическая реформа. Японские предложения по реформе экономики в Советском Союзе / под ред. Хидэдзо Инаба, Сейдзи Цуцуми; предисловие академика Н.Я. Петракова.– М. : Шелковый путь, 1991. – 167 с.
15. Мельник В.М. Оподаткування підприємницької діяльності: навч. посібник / В.М. Мельник, І.А. Грицаєнко, О.С. Іванишина. – К. : Кондор, 2003. – 160 с.
16. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

УДК 353.5

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Монаєнко А.О.

кандидат наук з державного управління, доцент
Класичний приватний університет

Annotation

The author explores an efficiency of existent mechanisms of management territorial development, the analysis of implementation of the programs of socio-economic development is conducted, explores the lacks of operating mechanism of support of territories and offers the effective mechanisms of the state adjusting of territorial development in the article.

Анотація

У статті досліджено ефективність існуючих механізмів управління територіальним розвитком, проаналізовано виконання програм соціально-економічного розвитку, визначено недоліки діючого механізму підтримки територій і запропоновано ефективні механізми державного регулювання територіального розвитку.

Ключові слова

Державне регулювання, територіальний розвиток, регіон, бюджет, міжбюджетні відносини, державна політика.

I. Вступ

Економічний розвиток і функціонування кожної території вимагають виваженої державної політики та застосування сучасних механізмів управління. Механізми, які сьогодні використовуються державою для розв'язання регіональних проблем, не є достатньо ефективними. Досягти підвищення ефективності державного регулювання те-

риторіального розвитку можливо шляхом здійснення централізованого державного та регіонального прогнозування, планування і регулювання економічних процесів, їх збалансування та взаємоузгодження, за умов інституційної, наукової і фінансової державної підтримки.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити механізми державного регулювання територіального розвитку України.

III. Результати

У 90-ті рр. ХХ ст. з'явилося ряд публікацій російських учених, присвячених розвитку теорії соціально-економічного управління регіонами, у тому числі А.Г. Гладишева, С.Ю. Глазьева, В.Н. Іванова, В.І. Патрушева, М.В. Степанова та ін. Комплексний підхід до розв'язання проблеми ефективного державного регулювання регіонального розвитку став методологічною основою багатьох досліджень, результати яких викладені в працях вітчизняних науковців: О.М. Алімова, О.І. Амоші, І.В. Багрової, С.О. Білої, Д.П. Богині, В.Г. Бодрова, В.М. Геєця, С.Г. Дзюби, М.І. Долишнього, С.А. Романюка, В.А. Ткаченка, М.В. Шаленка та ін.

Поетапний перехід до ринкових відносин передбачає вироблення ефективних механізмів державного регулювання та регулювання економіки не тільки на державному

Держава та регіони

рівні, а й на регіональному. Ігнорування центральними органами виконавчої влади регіональної специфіки та особливостей розвитку окремих територій призводить до дестабілізаційних політичних, економічних і соціальних наслідків. Економічний розвиток окремих території потребує цілеспрямованих дій з боку державних структур і застосування сучасних механізмів управління. Інноваційно-інвестиційна модель економічного розвитку базується на пошуку нових підходів до державного управління розвитком регіонів.

Сьогодні в Україні діють такі механізми державного регулювання територіального розвитку, як програми соціально-економічного розвитку, регулювання міжбюджетних відносин, а також підтримка інвестиційно-інноваційних регіональних проектів [1; 5].

Проте зазначені механізми не є достатньо ефективними. Серед причин цього, на нашу думку, можна виділити такі:

- відсутність системного підходу до розроблення державної регіональної політики;
- недосконалість нормативно-правового регулювання регіонального економічного розвитку;
- неефективність діючої системи управління на регіональному і місцевому рівні;
- низька фінансова спроможність більшості територій країни;
- недостатній вплив системи формування місцевих бюджетів та трансфертів на економічний розвиток регіонів;
- обмежене застосування інструментів стимулювання розвитку регіонів.

Як наслідок, поглиблення структурних деформацій і диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів.

Поточний аналіз виконання програм соціально-економічного розвитку свідчить про те, що вони не реалізуються в повному обсязі, через недостатню державну підтримку, відсутність чіткої координації дій центральних і місцевих органів влади, неякісний аналіз ситуації в кожному окремому регіоні та неналежний контроль за виконанням цих програм.

Так, за рейтинговими оцінками результатів діяльності регіонів за 2006 р. за 29 показниками, що охоплюють різні сфери діяльності, на які справляють вплив місцеві органи влади і які відображають стан розвитку реального та соціального секторів, інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, фінансового сектора, малого підприємництва, споживчого ринку тощо, лідерами є: м. Київ, м. Севастополь, Рівненська, Закарпатська та Вінницька області. Регіонами аутсайдерами стали Тернопільська, Луганська

та Чернігівська області, які, за інтегральними розрахунками, посіли останні місця.

Основну частину валового регіонального продукту забезпечують три регіони – м. Київ, Донецька та Дніпропетровська області, де проживає близько 23% населення України. Водночас 28,8% валової доданої вартості припадає на 17 регіонів, питома вага яких у загальному обсязі валової доданої вартості коливається від 1 до 3%, а проживає там 43,4% населення країни.

При цьому, на початок 2007 р. питома вага боргу за податковими зобов'язаннями платників податків і зборів до бюджету по м. Києву становить 34,9%, відповідно, Донецька область – 9,3%, Київська – 10,0% та Луганська – 7,8%. Хоча за перший квартал спостерігаються стабільно високі темпи зростання податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів (у 26 регіонах), головним чином вони були забезпечені за рахунок приросту надходжень від прибуткового податку з громадян, що пов'язано насамперед зі зміною ставки з 13 до 15% та збільшенням розмірів середньомісячної заробітної плати в усіх регіонах. Разом з тим надходження від податку на прибуток підприємств, який є одним з ключових показників економічного розвитку регіонів, зростали у 24 регіонах значно повільнішими темпами. Суттєве зниження надходжень за цей період від зазначеного податку спостерігалось в Луганській області (на 16,7%).

Така ситуація пов'язана з низьким рівнем економічного аналізу, який повинен займати особливе місце в управлінському процесі, і на жаль, в управлінні територіальним розвитком не відіграє важливої ролі. Слід підкреслити, що економічний аналіз тісно взаємопов'язаний з усіма функціями та механізмами державного регулювання, це обов'язково необхідно враховувати при прогнозуванні і плануванні розвитку територій.

Головними недоліками діючого механізму підтримки територій за рахунок державного бюджету України є його низька ефективність і результативність. Так, в обліку та звітності Держказначейства здійснюється розподіл бюджетних коштів по територіях лише у вигляді доходів і видатків місцевих бюджетів, субвенцій, а також дотацій вирівнювання.

При цьому кошти, що отримують окремі регіони із державного бюджету за відповідними бюджетними програмами та які суттєво коригують оцінки щодо державної підтримки певних територій, не відображаються у звітності в розрізі регіонів. Наприклад, обсяг фінансової підтримки з державного бюджету на розвиток вугільної галузі, який виділяється щороку і його розмір постійно збільшується (у державному бюджеті 2007 р. затверджено бюджетних видатків на суму

2 млрд 982 млн грн), відображається у звітності як видатки Міністерства вугільної промисловості, хоча зазначені кошти виділяються на підтримку тільки східних регіонів, зокрема Луганської, Донецької, Харківської та Запорізької областей.

Поряд із цим у ДПА не акумулюються дані в розрізі регіонів про надані податкові пільги окремим галузям, підприємствам, організація, що також створює умови для прихованої підтримки певних регіонів.

Наведених даних недостатньо для об'єктивного оцінювання ефективності державної підтримки та реального фінансового стану регіонів. Як наслідок, посилюються диспропорції в розвитку регіонів.

Через недостатність коштів місцевих бюджетів місцеві органи влади не мають змоги реалізувати свої повноваження у повному обсязі. Формування місцевих бюджетів здійснюється на формульній основі за нормативами бюджетної забезпеченості, виходячи з наявних можливостей зведеного бюджету, що не задовольняє об'єктивні потреби територій.

Існуючі на сьогодні міжбюджетні відносини на рівні села, селища, міст районного значення та району також не вирішують проблему забезпеченості коштами органів місцевого самоврядування. Відсутній механізм формування місцевих бюджетів на основі соціальних стандартів, що гарантуються державою. Значні відхилення в бюджетній забезпеченості територій зумовлюють відмінності в їхньому економічному розвитку та рівні життя населення [4].

Також слабкими та недосконалими є механізми взаємодії і координації між центральними органами виконавчої влади відносно формування та реалізації державної політики регіонального розвитку. З іншого боку, відсутні чіткі механізми узгодження між центральними та місцевими органами державної влади пріоритетних напрямів економічного розвитку та реалізації відповідних завдань [2].

Повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо економічного розвитку відповідної території чітко не розмежовані і значною мірою дублюються, що ускладнює процес державного регулювання окремою територіальною одиницею.

Ефективні механізми державного регулювання повинні включати: централізоване державне та регіональне прогнозування, планування й регулювання соціально-економічних процесів, їхнє взаємоузгодження. У деяких регіонах вже розпочато формування регіональних стратегій розвитку, проте для досягнення ефективності та системності цього процесу необхідна суттєва державна

підтримка (інституційна, ресурсна, наукова, фінансова тощо).

Так, по-перше, з метою забезпечення об'єктивності оцінювання фінансової державної підтримки розвитку кожного регіону необхідно запровадити повний облік і координацію всіх надходжень із бюджету по кожній окремій території, встановити якісно нові вимоги та характеристики результативності державної допомоги в будь-якому вигляді. Виходячи з основних завдань діяльності Міністерства регіонального розвитку та будівництва і Державного казначейства України, доцільно доручити виконання цієї роботи цим центральним органам виконавчої влади.

По-друге, модель стимулювання розвитку регіонів, яка впроваджується з прийняттям Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 08.09.2005 р., № 2850 передбачає концентрацію обмежених ресурсів держави на розв'язання проблем регіонального розвитку з урахуванням пріоритетів розвитку держави, а також забезпечення чіткої взаємодії та координації дій органів центральної і місцевої влади з питань реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій.

Згідно із зазначеним законом запроваджуються договірні засади у відносинах між центральним і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань розвитку регіонів на основі угод щодо регіонального розвитку. Однак ефективність реалізації таких підходів потребує нормативно-правового забезпечення не лише на центральному рівні, а й на регіональному, а також чіткої координації дій, яку повинно забезпечувати Міністерство регіонального розвитку та будівництва і його територіальні підрозділи.

По-третє, зважаючи на необхідність підвищити конкурентоспроможність економіки регіонів, слід забезпечити подальший розвиток науково-технологічного та інноваційного потенціалу кожної території; створити сприятливі умови для формування в кожному регіоні сучасних виробництв, виходячи з наявного ресурсного потенціалу; збільшити обсяги експорту конкурентоспроможної продукції та послуг; сприяти активізації зовнішньоекономічного, транскордонного та міжрегіонального співробітництва, розвитку підприємництва, організаційно-функціональних структур, що забезпечують інноваційний розвиток.

По-четверте, до проблем системного характеру, які на сьогодні існують у сфері місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин, відносять такі:

Держава та регіони

- необхідність перегляду переліку задекларованих державою соціальних зобов'язань;
- недостатній рівень дохідної частини місцевих бюджетів;
- удосконалення порядку планування та виконання видатків місцевих бюджетів;
- досить високий рівень дотаційності місцевих бюджетів.

З метою перетворення місцевих бюджетів на ефективний інструмент соціально-економічного розвитку регіонів необхідно системно вирішити такі основні завдання, як:

- децентралізація державного регулювання фінансами та підвищення ефективності управління місцевими фінансами;
- запровадження середньострокового планування місцевих фінансів;
- зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування;
- посилення інноваційно-інвестиційної складової місцевих бюджетів;
- удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин;
- посилення контролю та відповідальності за дотриманням бюджетного законодавства;
- забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів.

Запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу повинно передбачати: конкретизацію цілей, завдань, видів і форматів планування; визначення порядку взаємодії учасників процесу; встановлення взаємозв'язку та порядку здійснення середньострокового фінансового плану і програм соціально-економічного розвитку територій на перспективу; проведення моніторингу виконання показників середньострокового фінансового планування; розробка теоретико-методологічних засад запровадження програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів як складової середньострокового планування та проведення експерименту із запровадження його на кожній території. З цією метою необхідно внести системні зміни до цілого ряду норм Бюджетного кодексу України, зокрема до глав 1, 2, 4, 11, 12, 13, 14, 15, 16.

По-п'яте, зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування можна досягти шляхом вжиття заходів, спрямованих на:

- 1) посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування у зростанні власних доходів шляхом стимулювання збільшення реальних обсягів виробництва, валової доданої вартості, обсягу інвестицій, рівня доходів населення відповідно до нап

рів економічного розвитку відповідної території;

- 2) щорічне підвищення питомої ваги загального фонду місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України за рахунок розширення податкових гарантій для місцевих бюджетів;

- 3) збільшення рівня самодостатності місцевих бюджетів шляхом удосконалення податкового законодавства відповідно до напрямів реформування податкової системи України, зокрема через удосконалення системи місцевих податків і зборів;

- 4) посилення стимулювальної складової міжбюджетного регулювання;

- 5) запровадження стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів шляхом перерахування до обласних бюджетів і бюджету Автономної Республіки Крим частини надпланових надходжень за переліком показників дохідної частини державного бюджету;

- 6) удосконалення методології розрахунку видатків місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, шляхом введення додаткових коригувальних коефіцієнтів і перегляд діючих у деяких невиробничих галузях з метою врахуванням особливостей адміністративно-територіальних одиниць.

IV. Висновки

Установлено, що такі механізми державного регулювання територіального розвитку, як програми соціально-економічного розвитку, регулювання міжбюджетних відносин, а також підтримка інвестиційно-інноваційних регіональних проектів не є достатньо ефективними. Причинами цього такі: відсутність системного підходу при формуванні державної регіональної політики; недосконалість нормативно-правового регулювання регіонального економічного розвитку; неефективність діючої системи управління на регіональному та місцевому рівні; низька фінансова спроможність більшості територій країни; недостатній вплив системи формування місцевих бюджетів і трансфертів на економічний розвиток регіонів; недостатнє застосування інструментів стимулювання розвитку регіонів.

Запропоновано ефективні механізми державного регулювання територіального розвитку, які дадуть змогу покращити ефективність державного регулювання територіального розвитку, стимулювати розвиток регіонів, зміцнити фінансову основу місцевого самоврядування.

Література

1. Герасимчук З. Обґрунтування вибору стратегії формування та нарощення виробничого потенціалу регіонів України / З. Герасимчук, Л. Ковальська // Регіональна економіка. – 2002. – № 4. – С. 82.

2. Лукін С.О. Інноваційна стратегія процесу регіонального реформування економіки / С.О. Лукін // Україна в ХХІ столітті: концепції та моделі економічного розвитку. – Львів, 2000. – Ч. 2. – С. 173–175.
3. Лукінов І.І. Регіоналізація України та економічна наука / І.І. Лукінов // Регіональна економіка. – 1998. – № 2. – С. 20–27.
4. Пилипів В. Регіональні особливості формування міжбюджетних відносин в Україні / В. Пилипів // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 39–43.
5. Романюк С.А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Регіональні дослідження: монографія / С.А. Романюк. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 112 с.

УДК 368.914

АНАЛІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

Надточій А.О.

аспірант Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

In the article the experience of nongovernment pension funds is analysed, the questions of government information support of the system of the nongovernment pension system and directions of investing of pensions assets are considered, directions of improvement of work of the nongovernment pension system in the conditions of financial crisis are offered by introduction of additional protective mechanisms, such as state securities and state support of enterprises.

Анотація

У статті проаналізовано досвід роботи недержавних пенсійних фондів, розглянуто питання державної інформаційної підтримки системи недержавного пенсійного забезпечення та напрямів інвестування пенсійних активів, запропоновано напрями вдосконалення роботи системи недержавного пенсійного забезпечення в умовах фінансової кризи шляхом запровадження додаткових захисних механізмів, таких як державні цінні папери та державна підтримка підприємств.

Ключові слова

Недержавні пенсійні фонди, фінансові інструменти, державні цінні папери.

I. Вступ

Пенсійна реформа, що стартувала у 2004 р., мала на меті значне підвищення пенсій і розвантаження державного бюджету шляхом запровадження додаткових рівнів пенсійного забезпечення – обов'язкового та добровільного накопичувального. Принцип побудови накопичувальних рівнів пенсійного забезпечення передбачає використання акумульованих пенсійних внесків як інвестиційних ресурсів. Завдяки цьому пенсійна реформа має вирішити не тільки проблему недостатності пенсійних накопичень літніх людей, а й використати пенсійні внес-

ки як джерело інвестування національної економіки.

Першою почала діяти система недержавного пенсійного забезпечення – добровільний накопичувальний рівень пенсійного забезпечення, досвід роботи якого є необхідною умовою запровадження обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи. Така умова забезпечує налагодження і відпрацювання механізмів накопичення і примноження пенсійних активів, оскільки система недержавного пенсійного забезпечення й обов'язковий накопичувальний рівень працюють за єдиними принципами. Отже, від результатів роботи інститутів недержавного пенсійного забезпечення залежить успіх реалізації соціального та інвестиційного потенціалу пенсійної реформи.

Питанням реформування пенсійної системи України займалися такі науковці, як: Л. Стожок, І. Гнибіденко, А. Непокульчицький, П. Матвієнко, Б. Надточій, В. Яценко, Н. Ковальова, Н. Лазебна, Н. Луговенко та інші. Безпосередньо аналізу та ролі системи недержавного пенсійного забезпечення в пенсійній системі країни присвячені дослідження таких науковців, як: Л. Момотюк, Г. Білецька, Д. Котляр, Н. Версаль, Ю. Мороз.

Багато робіт присвячено дослідженню питань пенсійної реформи, але малоопрацьованою залишається тема розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення, особливо в частині її державного регулювання.

II. Постановка завдання:

- проаналізувати досвід роботи недержавних пенсійних фондів України;
- визначити напрями вдосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення.